

OBSAH

I. STAROVĚKÁ GNOSE...11

(*Úvodem*)

Problém názvosloví...13

II. PÍSEŇ O PERLE...16

(*Hlavní rysy gnose*)

Text písně o perle...16 Hlavní rysy gnostického myšlení...23

III. TAJNÉ KNIHY STAROVĚKU...31

(*Prameny informací o gnosí*)

Starověké spisy o gnosí...32 Gnostické texty...35

IV. VETŘELCI NA OLYMPU...41

(*Předpoklady, kořeny a vznik gnose*)

Mystéria...42 Platónská filozofie...47 Židovství a gnose...49

Gnostické spekulace...56 Božstvo Člověk...57 Ženský princip...58

V. ZKLAMÁNÍ ZE SVĚTA...60

(*Sociální pozadí gnose*)

Vzdělané vrstvy...61 Gnostické obřady...67 Gnose a chudí lidé...69

VI. NOVÉ OBJEVY...72

(*Nález rukopisů z Nag Hammádí a jeho zpracování*)

Kumránské texty...73 Nové nálezy na Sínaji...73 Bodmerovy papyry...74 Nález textů u Nag Hammádí...75 Expedice Nag Hammádí...83 Nejstarší kláštery...87 Cesta rukopisů ve starověku...90

VII. ZÁHADNÁ KNIHOVNA...98

(Charakteristika jednotlivých textů z Nag Hammádí)

Označení... 98 Evangelium pravdy... 99 Tomášovo evangelium...101 Filipovo evangelium...103 Gnostické apokalypsy...107 Nové hermetické spisy...110 Zjevení Petrovo (NHC VII/3)...111

VIII. OD SIMÓNA K MÁNÍMU...117

(Gnose v dějinách)

Problémy spojené se Simónem a jeho družkou Helenou...118 Mýtus o božstvu Člověk...122 Simónovi žáci...123 Doklady učení o božstvu Člověk...124 Tajná kniha Janova...126 Kérinthos...126 Naasejci a Ofité... 127 Setovci a učení o Moudrosti či Barbeló... 129 Elchasaité...131 Karpokratés... 131 Basileidés... 132 Markión... 134 Valentinos... 136 Ptolemaios... 143 Hérakleón... 146 Markos... 146 Peraté... 147 Gnose v třetím století... 148 Novoplatonismus... 150 Mandejci... 153 Bardesanés... 155 Mání a manicheismus... 156 Gnostické prvky v islámu... 161 Středověké dualistické sekty... 162

IX. GNOSE VE SVĚTLE KRITIKY... 165

(Hodnocení gnose na podkladě jejího dějinného působení)

Novoplatónská polemika : gnosí...165 Křesťanská polemika...166 Přímé zmínky o gnosí v Novém zákoně... 166 Společný důraz na askezi... 168 Gnostické prvky ve starých křesťanských formulích...170 Rozdíly mezi gnosí a křesťanstvím... 170 Duchovní soutěž mezi gnosí a křesťanstvím... 172 Křesťanský důraz na socialitu víry... 180 Problém janovských spisů... 182 Gnose v novověké kultuře... 191

X. Z GNOTICKÝCH TEXTŮ... 194

(Překlad ukázek s výkladem)

Naasejský traktát...194 Poimandrés...204 Podstata archontů...212 Ukázky ze Tří Setových stél... 220 Gnostické výroky z Tomášova evangelia... 225 O Satornilovi a Basileidovi podle Eirénaia... 228 Z evangelia pravdy... 231 Náhrobní nápis Flavie Sofé... 231 Ze spisku Pistis Sofia... 232 Skutky Petra a dvanácti apoštolů (NHC VI/1)... 236 Z díla Klémenta Alexandrijského... 242 Korán: súra žen... 246 Z janovských spisů Nového zákona... 247

POZNÁMKY... 253

SLOVNÍČEK ODBORNÝCH VÝRAZŮ... 260

VÝBĚR Z LITERATURY... 268

SEZNAM VYOBRAZENÍ... 269

REJSTŘÍK VYBRANÝCH POJMŮ A JMEN

Tato knížka chce dle našeho úsudku čtenáři přiblížit jedno z nejdůležitějších duchovních dění předtím starověké — gnosis. Název gnosis je odvozen z řeckého slova ΓΝΩΣΙΣ — poznání. Gnosis vznikla na začátku našeho letopočtu ve východním Středomoří, pochvala v různých podobách až do vrcholného středověku a nepřímo ovlivnila i evropskou kulturu. To, že přes svůj značný význam zůstala stranou obecné pozornosti, je do určité míry způsobeno tím, že gnostikové své nauky často tajili a předávali jen zasvěceným, ale především tím, že hlavní proudy evropské kultury gnostické řešení lidské existence odmítly.

Gnosis žila v evropském povědomí především jako pokus o platónský výklad křesťanství a jako soupeř církvě. Dárc víme, že gnosis vznikla nezávisle na křesťanství. Pro dějiny kultury však zůstává závažnou skutečností, že velká část základních křesťanských věroučných článků byla formulována v poháně z gnosis a jako vnitřní tendence byly vždy gnosis silně i v duchovních oblastech, v nichž slovo gnosis nepadlo nebo bylo podlehlo. Ačkoli ani my se nechtěláme přiznat ke gnostickému programu a životnímu postoji gnostiků, je vše důvodů k tomu, abychom se gnosis zabývali a alespoň v hrubých rysech se s ní seznámovali. Jde-li o proud, který, jak uvidíme, pokládali křesťané za nebezpečný, měli bychom se v souvislosti s dějstvími starověké gnosis seznámit se všemi okolnostmi, z nichž takové myšlení vyrůstá i s důsledky, k nimž může vést. A jestliže gnosis naznačila některé skutečné problémy lidského života, je dobře poznat její vlastní řešení i odpovědi, které na tyto otázky přišly z druhé strany, od těch, kteří gnosis odmítli.

Vyznam gnosis, s jejímiž doklady se setkáváme od Říma přes Horní Egypt až po Čínu, vynikne také ze skutečnosti,

Počátky gnosis ve starověku

Vliv gnosis na utváření evropské kultury